

رونی برومان

پناهندگان میلیونی

تعداد پناهندگان هیچگاه تا بدین حد زیاد،
و دوران پناهندگی آنها تا بدین حد درازمدت
نبوده است.

از بی‌عدالتی دیگر، و تن دادن به رنجی است برای رهایی از رنجی دیگر.

هر چند متأسفانه گاه پیش می‌آید که پناهندگی وضعیتی همیشگی تلقی شود، درک تحولات و دلایل این جریانهای بزرگ مهاجرت اهمیت دارد. از سال ۱۹۹۰ حدود ۱۰ میلیون نفر از افرادی که جلای وطن کرده بودند به میهن خود بازگشته، زندگی‌ای را که ناگزیر از ترک آن بوده‌اند، از سر گرفته‌اند. ذکر این نکته نیز مهم است که نیمی از کل پناهندگان یعنی ۸/۶ میلیون نفر از آنها فقط اهل چهار کشور (فلسطین، افغانستان، رواندا، بوسنی - هرزگوین)

بیش از شانزده میلیون پناهنده در جهان وجود دارد. در پس این رقم وحشتناک، واقعیت زندگی انسانها و ماجراهای فرد فرد انسانهایی است که پشت حصار اردوگاهها و گناه پشت سیمهای خاردار جریان دارد. اردوگاههایی که در آنها برای ادامه حیات باید از آزادی چشم پوشید، و در آنها امنیت انسانها نه به مدد قانون، که با حبس تضمین می‌شود. پناهنده بودن تن دادن به گونه‌ای بی‌عدالتی است برای رستن

بالا. پناهندگان سومالیایی،
در لنگرگاه مومبایسا (کنیا)،
۱۹۹۲.

آیا این بدان معناست که مشکل پناهندگی خاص جهان سوم بوده و کشورهای صنعتی با آن بیگانه‌اند؟ قطعاً چنین نیست. پروتستانهایی که پس از الغای فرمان نانت در سال ۱۶۸۵ ناگزیر از ترک فرانسه شدند نخستین گروهی بودند که پناهنده به شمار رفتند. ۳۰۰۰۰۰ پروتستان برای گریختن از دراگون‌ها (dragonnades)، آزار پروتستانها توسط سربازان لویی چهاردهم که دراگون نامیده می‌شدند، تغییر اجباری مذهب و محرومیت از کار، پادشاهی لویی چهاردهم را ترک کردند تا در کشورهای مجاور پناه یابند که دین اصلاح شده (پروتستانسیسم) در آنها رایج بود. آنها نخستین جلای وطن کرده‌هایی بودند که دیگران برایشان احساس مسئولیتی خاص داشتند که در این مورد خاص، این احساس مسئولیت، همبستگی دینی بود.

انساندوستی و دهشت

با این حال، عصر پناهندگان، بیش از هر دوره دیگری در طول تاریخ، سده بیستم است که در آن، حساسیت بشردوستانه و نیز دهشت سیاسی دیده می‌شود. این سده شاهد افزایش بی‌وقفه هم و غم حقوق بشر، هم در افکار، و هم در کنوانسیونها و قوانین بین‌المللی، و نیز شاهد ظهور شکل‌های بی‌سابقه بیداد و ستم، کنترل اجتماع و تخریب بوده است. خودکامگان امروزی بدتر از خودکامگان پیشین نیستند ولی امکانات تکنیکی که در اختیار دارند اندیشه برنامه‌های جراحی اجتماع را برایشان ممکن ساخته،

حال آنکه پیشینیان آنها حتی نمی‌توانستند اندیشه آن را هم در سر بیورانند. دهشت که به مدد تکنیک تشدید شده است در سراسر سده بیستم دیده می‌شود. این دهشت از همان ابتدا با اراده و خواست انسانی کردن آن همراه شد. جامعه ملل که در سال ۱۹۲۰ تشکیل شد، در سال ۱۹۲۱ کمیساری عالی برای پناهندگان را تشکیل داد که سرپرستی آن به فریتوف ناتسن نروژی سپرده شد. نخستین اقدام او بازگرداندن ۱/۵ میلیون پناهنده و اسیر جنگی به وطنشان بود که در جنگ جهانی اول در سراسر اروپا پراکنده بودند. در جنگ دوم جهانی غیرنظامیان نیز به میدان جنگ کشیده شدند. بر اساس ارقام و آمار، در پایان جنگ ۲۱ میلیون پناهنده در اروپا پراکنده بودند. در سال ۱۹۵۱،

مادران رواندایی در جستجوی فرزندان. در سال ۱۹۹۵ یونیسف و صلیب سرخ جهانی در اردوگاههای گوما (در زئیر) هزاران عکس از کودکانی که در جریان مهاجرت دسته‌جمعی از پدر و مادر خود جدا شده بودند، به نمایش گذاشتند.

راست، گواتمالاهایی که در مکزیک پناهنده شده بودند و اینک به میل خود به میهن بازمی‌گردند.

سازمان کمک‌رسانی و اقدامات سازمان ملل متحد برای پناهندگان فلسطینی (UNRWA) که در سال ۱۹۴۹ در خاورمیانه تشکیل شد، ۹۸ مرکز پزشکی عمومی و حدود ۳۰ درمانگاه تخصصی را تحت پوشش دارد. یک سوم از ۲/۳۹ میلیون پناهنده‌ای که توسط سازمان UNRWA آمارگیری شده‌اند، در اردوگاههایی پرمجموعت زندگی می‌کنند، چپ، دیدار پزشک از اردوگاه بقعه.

کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد

(UNHCR)

کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد (UNHCR) که در سال ۱۹۵۰ تشکیل شد و از سال ۱۹۵۱ آغاز به کار کرد، رسالت در تأمین حمایت بین‌المللی و ... جستجوی راه‌حلهای دائمی برای مشکلات پناهندگان را به عهده دارد. فعالیت این سازمان، انسان‌دوستانه و کاملاً غیرسیاسی است. کار این سازمان که در آغاز تنها افرادی را تحت پوشش قرار می‌داد که در خارج از میهن خود به سر می‌بردند، به تدریج گسترش یافت تا افرادی را که به میهن خود بازگردانده می‌شوند یا گروه‌های خاصی را که آواره شده‌اند و در کشور خود وضعیتی مشابه پناهندگان دارند مورد حمایت قرار دهد و به آنها کمک کند.

کنوانسیون سال ۱۹۵۱ مربوط به وضعیت پناهندگان که مبنای کار کمیساریای عالی پناهندگان است، اعتبار قانونی دارد. این کنوانسیون تعریفی عام از پناهنده به دست می‌دهد که پناهنده را وابسته به گروه خاصی ملی نمی‌کند، اصل «بازنگرداندن پناهنده» که طبق آن احدی نباید به قهر به کشوری بازگردانده شود که در آن در معرض آزار قرار می‌گیرد، به وضوح موازینی را برای رفتار با پناهندگان، وضعیت حقوقی، شغلی و رفاهی آنها تعیین می‌کند.

کمیساریای عالی پناهندگان می‌کوشد:

❖ دولتها را تشویق به تصویب کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه‌ای در مورد پناهندگان، به میهن بازگردانده شده‌ها و آوارگان کند؛

❖ با پناهندگان رفتاری مطابق موازین پذیرفته شده بین‌المللی صورت گیرد و آنها از وضعیت حقوقی مناسب و همان حقوق اقتصادی و اجتماعی شهروندان کشوری برخوردار شوند که به آنها پناه داده است؛

❖ برای پناهندگان مأمونی تأمین کند، نظارت بر آن داشته باشد که آنها در کشوری امن پذیرفته شوند و از بازگردانده شدن به قهر به کشوری در امان باشند که در آن وحشت بجا و مستدل از آزار و شکنجه یا خطرات دیگر دارند؛

❖ تمامی موارد تقاضا برای مأمون یا عدالت بررسی شود و متقاضیان در تمام مدت بررسی مورد حمایت قرار گیرند، و از به میهن بازگردانده شدن به قهر در امان باشند؛

❖ به پناهندگان کمک کند از وضعیت پناهندگی به در آیند، یا امکان بازگشت اختیاری آنها یا انتخاب ملیت جدیدشان را فراهم سازد؛

❖ تسهیلاتی برای سر و سامان پیدا کردن افرادی فراهم کند که به میهن بازگشته‌اند، به رعایت ضمانتها و امان‌نامه‌هایی که بازگشت این افراد به میهن مبتنی بر آنها بوده نظارت کند؛

❖ امنیت جانی پناهندگان، متقاضیان مأمون و به میهن بازگشته‌ها را بهبود بخشد.

❖ کمکهای مادی کمیساریای عالی پناهندگان عبارت است از: کمکهای اضطراری، کمک به بازگشت اختیاری افراد یا کمک به جابجایی افراد در کشور میزبان، استقرار مجدد افراد در کشوری ثالث، کمک برای رفاه اجتماعی، آموزش و کمکهای حقوقی.

کمیساریای عالی سازمان ملل برای پناهندگان (HCR) آغاز به فعالیت کرد. (توضیحات در این مورد در صفحات ۲۷ و ۲۸ آمده است). پناهنده کیست؟ براساس اصطلاحات و تعاریف حقوق بین‌الملل مصوبه کنوانسیون ژنو سال ۱۹۵۱، وضعیت پناهندگی در مورد فردی صدق می‌کند که «از مورد آزار قرار گرفتن به دلیل نژاد، دین، ملیت، تعلق به گروهی اجتماعی یا عقاید سیاسی اش وحشت بجا و مستدل داشته، و از این رو از کشور متبوع خود خارج شده، نمی‌تواند یا به دلیل وحشتش نمی‌خواهد تحت حمایت و صیانت این کشور قرار گیرد». بنابراین برای «پناهنده» به شمار رفتن گذشتن از مرزهای بین‌المللی شرط لازم ولی غیرکافی است. جمعیهایی که از محل سکونت خود رانده شده‌اند، «افراد رانده شده» نامیده می‌شوند و فاقد موقعیت حقوقی‌اند.

وضعیت متغیر

این تعریف که در فضای سیاسی سالهای ۱۹۵۰ شکل گرفت. از آن زمان به بعد کاربرد عملی آن به تناسب شرایط و طی سالها بیشتر شده است. این وضعیت در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ در دوره‌ای که یک مخالف دولت اتحاد شوروی یا مجارستان به یکی از دموکراسی‌های غرب روی می‌آورد و تقاضای حمایت می‌کرد ساده بود، و نیز هنگامی که در سالهای ۱۹۷۰ آرژانتینی‌ها یا زندانیان سیاسی نقاط دیگر از چنگ زندانبانانشان مد نظر بودند. از نیمه دوم دهه ۱۹۷۰، آنگاه که در مناطق مختلف جهان سوم دگرگونی‌های بزرگ روی داد، این وضعیت پیچیده‌تر شد. تغییر حاکمیت در آسیای جنوب شرقی، جنوب و شرق آفریقا، اشغال

افغانستان و اوچگیری خشونت در امریکای مرکزی، مسئله را عمیقاً تغییر داد. اما درک و برداشتی که از مسئله وجود داشت و راه‌حل بین‌المللی برای حل این مسئله تغییر نکرد. با پایان جنگ سرد بخشی از درگیریها رفع شده است و به این ترتیب میلیونها جلائی وطن کرده توانسته‌اند به میهن خود بازگردند، ولی نواحی دیگری درگیر این مسئله شده‌اند.

این تغییر و تحولات سیاسی بر وضعیت پناهندگان تأثیرات عمیق گذاشته است. در گذشته مشکل آنها با پذیرش در کشوری که به آن پناهنده شده بودند حل می‌شد، ولی اکنون افراد در اردوگاههای مرزی بین کشورهای در جنگ اسکان داده می‌شوند به این امید که روزگاری به وطن بازگردند. در سالهای گذشته شاهد آن بوده‌ایم که این بازگشت امکانپذیر است، دیگر اینک جلائی وطن اجتناب‌ناپذیر نیست.

این غیرنظامیان چچن که از مناطق درگیر در جنگ می‌گریزند، چون آوارگان درون مرزهای کشور خود، تحت پوشش کمیساری عالی پناهندگان (HCR) اند. پایین، کامبوجی‌هایی که به میل خود به میهن بازمی‌گردند. در راه عزیمت به یک مرکز پذیرش که به وسیله کمیساری عالی پناهندگان (HCR) تأسیس شده است.

کمیساری عالی پناهندگان: آمار و ارقام

UNHCR Public Information Section, Case postale
2500, CH-1211 Geneva 2 Dépôt, Switzerland
تلفن 02 739 85 02؛ فاکس 41 22) 739 73 15؛
پست الکترونیک hqpi @unhcr.ch

- هزینه فعالیتهای کمیساری عالی پناهندگان توسط کمکهای داوطلبانه دولتها، سازمانهای دولتی و غیردولتی تأمین می‌شود. هزینه این کمیساری از مبلغ ۵۵۰ میلیون دلار در سال ۱۹۹۰ به مبلغ ۱/۳ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۵ افزایش پیدا کرده است. این کمیساری به موازات این کمکها، برای هزینه‌های اداری خود، از کمک مالی بودجه عادی سازمان ملل متحد نیز برخوردار است.
- در سال ۱۹۹۶ تعداد ۵۵۰۰ نفر در ۱۲۲ کشور جهان، در استخدام کمیساری عالی پناهندگان بودند.
- تا اوت ۱۹۹۶ تعداد ۱۳۱ دولت به عضویت کنوانسیون ۱۹۵۱ مربوط به وضعیت پناهندگان و / یا ۱۹۶۷ مربوط به آن درآمدند.
- از سال ۱۹۸۱ تا ۱۹۹۱ تعداد پناهندگان در سراسر جهان دوبرابر شد و از ۸ میلیون نفر به ۱۷ میلیون نفر رسید. در سال ۱۹۹۶ کمیساری عالی پناهندگان آمار ۲۶ میلیون پناهنده و آواره را که تحت پوشش فعالیت این سازمان‌اند، به دست می‌دهد.
- در سال ۱۹۹۲ کمیساری عالی پناهندگان با بزرگترین مهاجرت دسته‌جمعی از آغاز فعالیت خود مواجه بوده است. از آوریل تا اوت ۱۹۹۲ بیش از دو میلیون رواندایی به کشورهای مجاور گریختند.
- از سال ۱۹۹۱ درگیریهای یوگوسلاوی سابق بیش از ۳/۷ میلیون پناهنده و آواره به جای گذاشته است. کمیساری عالی پناهندگان در این مدت، تنها برای این ناحیه بیش از یک میلیارد دلار هزینه داشته است. ■

رونی برومان
RONY BRAUMAN
یک پزشک فرانسوی است.

پاکسازی قومی

اردوگاههای پناهندگان که در سالهای ۱۹۸۰ تنها در کشورهای جهان سوم دیده می‌شد و از چهل سال پیش از اروپا رخت بر بسته بود، دوباره در این قاره پدیدار شد. در درگیریهای «پاکسازی» قومی - سیاسی، پناهندگان، نه «پیامد» خشونت، که «هدف» آن هستند. در اینجا آوارگی انسانها، دیگر نتیجه درون‌پاک‌تصبات بشری نیست بلکه «هدف استراتژیک» جنگهای تمام‌عیاری است که ارتشها، نه در برابر ارتشهای دیگر، که در برابر غیرنظامیان به راه انداخته‌اند.

علت مهاجرت‌های جمعی هر چه باشد، وظیفه جامعه بین‌المللی و حتی مهمترین تعهد این جامعه، حمایت از این جمعیت‌های مهاجر است، یعنی در وهله اول رعایت اصل بازنگرداندن آنها. احدی با طیب خاطر یا از روی فرصت‌طلبی از خاک خود و از ریشه‌های خود کنده نمی‌شود. مهاجرت‌های جمعی، به دلیل وجود بیداد و ستم روی می‌دهد. وظیفه همگانی کل جامعه بین‌المللی است که همه انسانهایی را که از به حادثه در تضمین بقای خود درمانده‌اند پناه دهند و کمک کنند. دفاع از آزادی و چندگرایی در جهان در گرو به رسمیت شناختن و دفاع از حق برخورداری از مأمّن است. در این دوره نابسامان، بی‌گمان این مبارزه دشوار است، و به همین دلیل بیش از هر زمان دیگری باید برای آن کوشید. ■

* مناسب بود نویسنده ذکر نیز از کشورهای پذیرنده پناهندگان که جمهوری اسلامی ایران در رأس آنها قرار داده به میان می‌آورد. طبق آمار ارائه شده از سوی سازمان ملل متحد، ایران به تنهایی بیش از یک میلیون پناهندگان را از چندین سال پیش علیرغم مشکلاتی که حضور آنها به همراه داشته پذیرفته و آنان را از بسیاری از امکاناتی که در اختیار شهروندان خود قرار داده برخوردار ساخته است. برخلاف سایر کشورها در ایران اردوگاهی برای پناهندگان در نظر گرفته نشده و اکثر آنان در سطح شهرها و روستاهای سراسر کشور به سر می‌برند.